

## НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ДО РОБОТИ У МАЛОКОМПЛЕКТНІЙ ШКОЛІ НА КАФЕДРІ ПЕДАГОГІКИ І МЕТОДИКИ ПОЧАТКОВОГО НАВЧАННЯ

*Автор статті аналізує роботу науковців-практиків, чії дослідження пов'язані з вивченням проблеми підготовки фахівців до роботи у малокомплектній школі, чим безпосередньо і детально займаються на кафедрі педагогіки і методики початкового навчання.*

**Ключові слова:** *концепція, малокомплектна школа, підготовка студентів до роботи, початкова*

*освіта.*

У сучасному суспільстві освіта стала однією з найважливіших сфер людської діяльності. Помітно підвищилася соціальна роль освіти: від її спрямованості й ефективності сьогодні значною мірою залежать перспективи розвитку людства.

Надати дітям якісну освіту в умовах сільської малокомплектної школи надзвичайно важко. Цей процес складний як для учнів, так і для вчителів, що спричинено низкою об'єктивних чинників. Зокрема, виникає проблема дефіциту безпосереднього мовного спілкування учителя з учнем, особливої уваги потребує планування уроків, підвищується роль самостійної роботи. Тому так важливо на сьогодні підготувати молодих педагогів до роботи в умовах малокомплектної школи. До вирішення проблем виховного і навчального характеру, доступу до якісної освіти в умовах малокомплектної школи долучаються і фахівці Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка, бо реальні нашого регіону свідчать, що близько 46% закладів освіти Чернігівської області – малокомплектні.

Метою статті є дослідження стану підготовки студентів до роботи у малокомплектних школах Чернігівщини. Завдання роботи – вивчити означену проблему на рівні науково-практичної підготовки до роботи зі студентами кафедри педагогіки і методики початкового навчання, висвітлити, як втілюється відповідні наробики у творчих лабораторіях педагогів області.

Актуальність даної розвідки зумовлена очевидною необхідністю систематизації різноманітних напрямків підготовки фахівців для роботи у малокомплектній школі.

Аналіз критичних праць О.Я. Савченко, Г.В. Суворової, В.Г. Кузь, О.М. Кoberник, І.Г. Осадчого та ін., присвячених проблемі підготовки до роботи фахівців у малокомплектній школі, дає змогу зробити висновок про брак комплексних досліджень з окресленої проблеми. Дослідники Н.І. Присяжнюк, Г.Б. Тишнівська, В.І. Мелешко зосереджують увагу переважно на вивчення безпосередньо роботи у школах такого типу, а не на підготовці спеціалістів до такої роботи.

Факультет початкового навчання ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка готує вчителів для загальноосвітніх школі різних типів із 7 спеціальностей і спеціалізацій: «Початкова освіта», «Практична психологія», «Музика», «Образотворче мистецтво», «Сімейне виховання», «Англійська мова», «Дошкільна освіта».

У контексті організації підготовки майбутнього вчителя початкової школи важливу роль відіграє робота кафедри педагогіки і методики початкового навчання. Згідно з навчальними програмами, затвердженими на засіданнях кафедри, студенти вивчають питання специфіки організації навчально-виховного процесу в малокомплектних школах у навчальних курсах педагогіки, методики викладання української та російської мов, методик викладання математики та «Людина і світ».

Так, при вивченні розділу педагогіки «Школознавство», студенти отримують знання з теоретичних питань: соціально-педагогічна роль малокомплектних шкіл, їх структура, особливості складання розкладу занять, планування роботи вчителя, типи уроків у малокомплектних школах, особливості контролю знань і вмінь дітей, організація комплексної виховної роботи в умовах малокомплектної школи, зв'язок з базовими школами регіону та ін.

До курсу «Педагогічні технології в початковій школі» включено питання, що розкривають можливості використання педагогічних технологій у навчально-виховному процесі сільської МКШ:

«Шляхи вдосконалення традиційної класно-урочної технології навчання в МКШ», «Можливості використання педагогічних технологій на основі особистісної орієнтації педагогічного процесу в МКШ», «Особливості використання педагогічних технологій на основі активізації та інтенсифікації діяльності учнів в МКШ»; «Можливості використання педагогічних технологій на основі ефективності управління та організації педагогічного процесу в МКШ», «Використання елементів педагогічних технологій на основі дидактичного удосконалення та реконструювання змісту в МКШ»; «Використання ідей вільного використання елементів технологій вільної освіти в МКШ».

При вивченні курсу «Основи науково-педагогічних досліджень» студенти мають можливість ознайомитись із особливостями проведення науково-педагогічного дослідження в умовах сільської МКШ («Проведення науково-педагогічного дослідження у сільській малокомплектній школі» (модуль 1), «Планування та проведення педагогічного експерименту у МКШ», «Вивчення педагогічного досвіду вчителів МКШ» (модуль 2)).

Із 2008-2009 н.р на кафедрі педагогіки і методики початкового навчання у програму проходження виробничо-педагогічної практики включили і затвердили завдання студентам 4 і 5 курсів, які проходять виробничо-педагогічну практику у МКШ:

1. Спостерігати за організацією навчально-виховного процесу у МКШ.
2. Ознайомитись з особливостями комплектування класів у МКШ.
3. Ознайомитись з особливостями складання розкладу у МКШ.
4. Допомогати вчителю в організації вільного часу учнів у МКШ (перерви).
5. Відвідати, по можливості, батьківські збори. Спостерігати особливості проведення батьківських зборів у класі-комплекті. Проаналізувати проблеми, які вирішуються на батьківських зборах.

Після закінчення практики такі документи, окрім основної документації, студенти повинні подати:

1. Відомості про МКШ (історія школи, кількість класів-комплектів, кількість учнів, учителів, якісний склад учителів, адреса школи, адміністрація школи, проблеми, над якими працює МКШ).
2. Дані про вчителя, до якого прикріплений студент (ПІБ, дата народження, стаж, який навчальний заклад закінчив, проблеми, над якими працює вчитель, нагороди, відзнаки).
3. Розклад занять класів-комплектів.
4. Опис змісту досвіду роботи вчителя початкових класів.
5. Плани-конспекти уроків, розробки виховних заходів, творчі розробки вчителя.
6. Фотоматеріали з практики.
7. Копії публікацій вчителя.

З метою формування практичних умінь і навичок студентів щодо їх можливої роботи в МКШ з 2004 р. на кафедрі була організована робота спецкурсу з педагогіки «Особливості роботи вчителя в умовах малокомплектної школи». З 2008-2009 н.р. поновлено спецкурс «Актуальні проблеми МКШ», а з 2009-2010 н.р. майже втричі збільшено кількість годин.

З метою систематизації матеріалів, ознайомлення з досвідом роботи МКШ кафедрою педагогіки і методики початкового навчання була проведена Міжрегіональна науково-практична конференція «Малокомплектна школа: проблеми, досвід роботи, перспективи», у якій взяли участь наукові працівники міст Києва, Умані, Ніжина, Чернігова. За матеріалами конференції було підготовлено і надруковано Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. – Випуск 24. Серія: педагогічні науки. – Чернігів, 2004. У збірнику наукових статей вміщені роботи членів кафедри: доц. Гринь Т.В. «Навколишнє середовище як фактор впливу на якість навчально-виховного процесу в МКШ», доц. Огієнко Н.М. «Особливості викладання курсу «Я і Україна» в МКШ», ст. викл. Федотової Н.М. «Деякі прийоми стандартизованого контролю знань учнів з математики в МКШ», асистент Явоненко М.В. «Використання творчих завдань з розвитку творчих здібностей молодших школярів у МКШ».

У Науковому часописі Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова надруковано статтю доц. Гринь Т.В. «Роль вчителя МКШ у створенні педагогічного спрямованого соціокультурного середовища» (2006).

Кафедра педагогіки і методики початкового навчання в 2008-2009 н.р. в рамках загально-кафедральної теми «Інноваційні технології навчання та виховання молодших школярів у світлі Державного стандарту початкової загальної освіти: проблеми, пошук, перспективи» працювала над такою конкретною проблемою: «Навчально-методична підготовка студентів до роботи в малокомплектній школі».

За результатами цього науково-методичного семінару було підготовлено збірник Актуальні проблеми малокомплектної школи: Матеріали науково-методичного семінару. Вип. 1. – Чернігів: Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, 2009. – 72 с.

### План науково-методичного семінару

1	Навчально-методична підготовка студентів до роботи у малокомплектній школі на кафедрі педагогіки і методики початкового навчання	Стрілець С.І.	Жовтень, 2008 р.
2.	Методична робота у малокомплектній школі	Наконечна В.М.	Листопад, 2008 р.
3	Вчитель малокомплектної школи як носій духовності та культури	Гринь Т.В.	Грудень, 2008р.
4.	Використання педагогічних технологій у малокомплектній школі.	Криворучко Ю.М.	Січень, 2009р.
5	Особливості проведення виховної роботи у малокомплектній школі	Кисла О.Ф.	Лютий, 2009 р.
6	Особливості проведення уроків української мови в МКШ	Донець Г.Ю. Турчина І.С. Носко Ю.М.	Березень 2009 р.
7	Особливості проведення уроків математики у малокомплектній школі.	Федотова Н.М. Стрілець С.І. Кузьомко Л.П.	Квітень, 2009 р.
8	Особливості викладання курсу «Я і Україна» в МКШ. Досвід роботи педуніверситетів щодо малокомплектних шкіл	Огієнко Н.М. Коваль В.О. Пода В.М.	Травень, 2009 р.
9	Особливості організації навчально-виховного процесу в умовах мало комплектної школи. Зустріч із директором Шибиринівської ЗОШ І-ІІІ ст. Чернігівського району Тимошенко М.А.	Стрілець С.І.	Червень, 2009
10	Організація навчально-виховного процесу в умовах сільської школи. Зустріч із заступником директора з навчально-виховної роботи Анисівської ЗОШ І-ІІІ ст. Чернігівського району Ігнатенко Н.М.	Стрілець С.І.	Червень, 2009

Забезпечити достатній рівень освіти учнів у малокомплектній школі можна лише коли їх навчає творчий учитель-професіонал, який часто здійснює не лише навчально-виховну, просвітницьку, але й управлінську функції. Безпосереднім завданням педагогічного університету, факультету початкового навчання, кафедри педагогіки і методики початкового навчання є формування спроможного випускника університету, який зуміє, зможе і витримає непростий життєвий екзамєн: закласти ґрунтовні основи освіченості особистості в умовах сучасної школи в цілому і сільської малокомплектної зокрема.

Для студентів і викладачів факультету кафедрою педагогіки і методики початкового навчання була організована зустріч із начальником відділу розвитку дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти Чернігівського обласного управління освіти і науки Чернігівської облдержадміністрації Соронович О.Ю. («Малокомплектні школи – ознака регіону»), завідуючою Терехівської ЗОШ І ст. Маятіною О.І. (з досвіду роботи «Школа-родина»). Також працівниками бібліотеки було підготовлено виставку публікацій наукових статей з роботи у малокомплектній школі.

З метою вивчення специфіки роботи вчителів класів-комплектів на кафедрі створено картотеку їхнього передового педагогічного досвіду. Цьому сприяв завідувач лабораторією початкового навчання Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти Бурнос В.В. Він же виступив перед викладачами і студентами факультету з питання «Організація навчально-виховного процесу у сільській малокомплектній школі», а вчителька Редьківського навчально-виробничого комбінату Кравченко Т.В. поділилася практичним досвідом роботи у малокомплектній школі.

Були проведені виїзні засідання кафедри педагогіки і методики початкового навчання з порядком денним: ознайомлення зі станом навчально-виховної роботи в Ріпкинській ЗОШ І-ІІІ ст. №2 та ознайомлення з роботою Великозліївської ЗОШ І-ІІІ ст. та особливостями організації навчально-виховного процесу у класі-комплекті.

Насон В.Д., начальник відділу освіти і науки Ріпкинської райдержадміністрації виступив з загальною характеристикою стану функціонування загальноосвітніх шкіл у Ріпкинському районі Чернігівської області.

Глухенька В.К. – завідувача районним методичним кабінетом акцентувала увагу на методичних здобутках учителів початкових класів Ріпкинського району, в тому числі і випускників факультету початкового навчання.

Лебедко С.А. – директор Ріпкинської ЗОШ І-ІІІ ст. висвітлив питання навчально-методичного та матеріального забезпечення навчально-виховного процесу у Ріпкинській ЗОШ І-ІІІ ст.

Галушка В.П. – завуч початкових класів Ріпкинської ЗОШ І-ІІІ ст. №2 ознайомила з організацією навчально-виховного процесу в початкових класах Ріпкинської ЗОШ І-ІІІ ст. № 2 та висловила подяку педагогічному колективу факультету початкового навчання за ґрунтовну методичну підготовку вчителів, які працюють у цій школі.

Дубініна О.Ф., директор Великозліївської ЗОШ І-ІІІ ст., також ознайомила з роботою ввіреної їй школи.

Вчитель класу-комплекту (2-3 класи) цієї школи Решетнюк О.В. провела урок читання на тему «Осінь золота».

Кафедра педагогіки і методики початкового навчання акцентує свою увагу на запровадженні здоров'язберігаючих технологій в програмно-методичному забезпеченні підготовки вчителів до роботи з учнями в умовах МКШ. Як один із аспектів цієї роботи було організовано візні засідання науково-методичного семінару кафедри до Ічнянського району, де викладачі кафедри мали такі можливості:

1. Ознайомитись зі станом навчально-виховної роботи Ічнянської ЗОШ №4 І-ІІІ ст.

2. Переглянути фрагменти уроків зі здоров'язберігаючими технологіями.

3. Ознайомитись із роботою Петрушівської ЗОШ І-ІІ ст. та особливостями організації навчально-виховного процесу у МКШ.

У роботі науково-методичного семінару взяли участь:

Небеський М.О., начальник відділу освіти і науки Ічнянської райдержадміністрації, який виступив з загальною характеристикою стану та перспектив розвитку освіти в Ічнянському районі;

Присяжнюк З.І., директор Ічнянської ЗОШ І-ІІІ ст. №4, яка провела оглядову екскурсію та презентувала програму «До здоров'я – через пізнання», за якою працює школа; директор Петрушівської ЗОШ І-ІІ ст. Музиченко Л.О. розказала про організацію навчально-виховного процесу та особливості роботи вчителя у сільській малокомплектній школі.

Викладачі кафедри мали змогу побачити здоров'язберігаючі технології на практиці: фрагмент ранкової зустрічі учнів з учителем у кабінеті фітотерапії (вчитель Білодід А.В.).

Фрагмент уроку англійської мови у 4 класі (вчитель Даценко М.М.).

Фрагмент уроку математики у 2 класі (вчитель Кириїв Н.В.).

У процесі організації проведення кафедрою тематичних семінарів безпосередньо в малокомплектних школах студенти ознайомились із зразками поурочних планів, плануванням виховної роботи з дітьми, особливостями роботи з батьками. Організований виїзд викладачів кафедри та студентів 31-33 груп факультету початкового навчання до Теріхівської школи-родини «Дивосвіт» І ступеня Чернігівського району. Учасники зазначеного заходу мали можливість ознайомитись з досвідом роботи завідуючої школи Маятіної О.І. та вчителем Бобир О.В. (випускники факультету початкового навчання). Студенти факультету та викладачі кафедри відвідали урок позакласного читання «Природа і добро у творах Василя Сухомлинського» та виховний захід «Пан гарбуз запрошує» і спостерігали за застосуванням сучасних інтерактивних та інформаційних технологій навчання в умовах класів-комплектів.

Кафедрою було організовано виїзд викладачів і студентів 31 групи до Жовинської неповної середньої школи Чернігівського району з метою проведення відкритого практичного заняття старшим викладачем Наконечною В.М. Викладачі і студенти мали можливість ознайомитись з досвідом роботи директора школи Донець Р.М. та вчителів початкових класів Целік Т.О. та Яковенко Н.О. та відвідати, а потім проаналізувати урок математики у класі-комплекті.

Від так на кафедрі педагогіки і методики початкового навчання ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка склалась цілісна система і чітка організація підготовки студентів факультету початкового навчання до роботи у малокомплектних сільських школах. Проте, маючи цілий ряд напрацювань і здобутків у формуванні навичок і умінь у студентів, маємо і ряд невирішених питань: викладачам кафедри необхідно поновити науково-педагогічні дослідження у сільській МКШ (проблема відносно організації роботи вчителя МКШ висвітлена лише у двох дипломних роботах з педагогіки (керівники: доц. Гринь Т.В. – 2002р., ст. викладач Наконечна В.М. – 2004 р.); не вивчений довід з роботи у МКШ в інших вищих навчальних закладах; кафедрою розроблена анкета для студентів, але не достатньо вивчено механізм зацікавленості роботою вчителів МКШ серед студентів факультету. Отже, дослідження стану окресленої проблеми дає підстави до подальших розвідок та системних висвітлень у наукових працях.

#### **Використані джерела**

1. Мелешко В.І. Експеримент триває (До уваги керівників та вчителів шкіл з малою чисельністю учнів) / В.І. Мелешко // Початкова школа. – 2007. – С. 1–5.
2. Присяжнюк Н. Особливості роботи у класі комплекті / Н. Присяжнюк // Початкова школа. – 1999. – №1. – С. 45–47.
3. Савченко О.Я. Вдосконалення навчально-виховного процесу в малокомплектній школі / О.Я. Савченко // Радянська школа. – 1995. – №5. – С. 4–6.
4. Савченко О.Я., Суворова Г.Ф. Навчально-виховний процес у малокомплектній школі / О.Я.Савченко, Г.Ф. Суворова. – К.: Радянська школа, 1987. – 66 с.

**Strilets S.**

#### **RESREARCH AND MTTODICAL TRAINING JF STUDENTS FOR WORK IN THE UNCOMPLET SCHOOL, CHAIR OF PEDAGOGICS AND PRIMARY EDUCATION**

*The author of the article analises the works by the scientists-experts as well as the problem of working in the uncomplet primary school.*

**Key words:** *conception, uncomplet school, training of students for work; primary education.*

*Надійшла до редакції 11.09.2010*

